

Warszawa, 27-03-2025 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.543.99.2025.MB

Pan

gen. dyw. SG Robert Bagan

Komendant Główny Straży Granicznej

ePUAP

Szanowny Panie Komendancie,

w ostatnich miesiącach do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływały wnioski dotyczące cudzoziemców chcących złożyć na granicy polsko-białoruskiej wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce – osób, które miały doświadczyć przemocy seksualnej lub innej formy przemocy na terytorium Białorusi lub w kraju pochodzenia.

W związku z powyższym zwróciłem się do Komendantów Podlaskiego oraz Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej z zapytaniem, czy funkcjonariusze podległych im Oddziałów SG zostali wyposażeni w wytyczne lub inne materiały dotyczące rozpoznawania i postępowania z osobami po doświadczeniu przemocy seksualnej oraz innych form przemocy ze względu na płeć, a także czy zostali przeszkoleni w zakresie identyfikacji oraz postępowania z takimi osobami. W odpowiedzi na ww. pisma Komendant POSG oraz Komendant NOSG przedstawili tożsame wyjaśnienia, w których podnieśli, iż Straż Graniczna nie jest organem właściwym w przedmiocie ścigania przestępstw dotyczących szeroko rozumianej przemocy seksualnej, natomiast posiada delegację ustawową w zakresie zwalczania przestępstwa handlu ludźmi, które niejednokrotnie powiązane jest z przemocą ze względu na płeć oraz przemocą seksualną. W swoich odpowiedziach Komendanci

skupili się więc przede wszystkim na szkoleniach oraz wytycznych dotyczących rozpoznawania ofiar przestępstwa handlu ludźmi.

Z uznaniem przyjąłem informację o działaniach w ww. zakresie – ufam, że dzięki nim efektywność Straży Granicznej, a także wsparcie udzielane osobom potrzebującym pomocy, będą efektywne. Zdaję sobie oczywiście sprawę z faktu, że Straż Graniczna nie jest organem właściwym w przedmiocie ścigania przestępstw dotyczących szeroko rozumianej przemocy seksualnej oraz przemocy ze względu na płeć. Pozwolę sobie jednak zauważyć, iż zgodnie z ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej¹ **prześladowanie, stanowiące jedną z podstaw do uzyskania ochrony międzynarodowej na terytorium RP, może polegać w szczególności na użyciu przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym przemocy seksualnej** (art. 13 ust. 4 pkt 1 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony). Oznacza to, że funkcjonariusze Straży Granicznej, w ramach swoich zadań wynikających z ww. ustawy, tj. przeprowadzania wstępnej procedury uchodźczej oraz przyjmowania wniosków o ochronę międzynarodową, mogą mieć bezpośredni kontakt z osobami, które doświadczyły tego rodzaju przemocy i tym samym wymagają szczególnego traktowania. W celu wzmocnienia kompetencji funkcjonariuszy Straży Granicznej powinni oni posiadać odpowiednie przeszkolenie oraz specjalnie opracowane wytyczne dotyczące przeprowadzania czynności z udziałem ofiar przemocy (szczególnie: seksualnej). Takie przeszkolenie powinno umożliwić funkcjonariuszom przeprowadzanie tych czynności w sposób rzetelny i staranny, z poszanowaniem praw oraz komfortu osób pokrzywdzonych, a także w taki sposób, aby uniknąć wtórnej wiktymizacji. Dzięki odpowiedniemu przygotowaniu, funkcjonariusze będą w stanie lepiej rozumieć potrzeby osób z doświadczeniem przemocy, odpowiednio reagować na ich emocje i obawy, a także skuteczniej komunikować się w trudnych sytuacjach.

Zwracam uwagę, że wyposażenie funkcjonariuszy Straży Granicznej w przedmiotowe kompetencje jest także niezbędne dla właściwego wykonania przez Polskę zobowiązań wynikających z Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej², zarówno jako umowy międzynarodowej, której Polska jest stroną, jak i źródła prawa unijnego (w wyniku jej zatwierdzenia przez UE).

¹ Dz.U. z 2025 r. poz. 223, t.j.; dalej: „ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony”.

² Dz.U. 2015 poz. 961; dalej: „konwencja stambulska”.

Pozwolę sobie przypomnieć, że kwestia prawidłowego – w świetle art. 61 konwencji stambulskiej – postępowania z kobietami z doświadczeniem przemocy motywowanej płcią była przedmiotem mojego wystąpienia do Komendanta Głównego Straży Granicznej w 2021 r.³. Zgodnie ze wskazanym wyżej przepisem, państwa-strony zobowiązały się do podjęcia koniecznych środków prawnych lub innych działań mających na celu poszanowanie zasady non-refoulement; w szczególności zapewnienia, że ofiary przemocy wobec kobiet potrzebujące ochrony, niezależnie od ich statusu czy miejsca pobytu, w żadnym przypadku nie będą odsyłane z powrotem do jakiegokolwiek kraju, w którym ich życiu zagrażałoby niebezpieczeństwo, lub w którym byłyby torturowane, traktowane w sposób niehumanitarny lub poniżający, bądź karane.

W świetle zaś konwencji stambulskiej jako źródła prawa unijnego wywierającego skutki dla państw członkowskich w zakresie, w jakim ma ona związek z azylem i zasadą non-refoulement, Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że jako „powód prześladowania”, mogący prowadzić do przyznania statusu uchodźcy należy przyjąć przynależność do „szczególnej grupy społecznej” w przypadku kobiet, jeżeli zostanie wykazane, że w ich państwie pochodzenia są one, ze względu na płeć, narażone na przemoc fizyczną lub psychiczną, w tym na przemoc seksualną i przemoc domową⁴.

W związku z powyższym, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich⁵, zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o wskazanie, jakie szkolenia przeszli funkcjonariusze Straży Granicznej, zwłaszcza pełniący służbę na granicy polsko-białoruskiej, w zakresie identyfikacji oraz postępowania z osobami z doświadczeniem przemocy, w szczególności przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, oraz jakie są aktualnie zasady postępowania w przypadku stwierdzenia, że osoba stawająca do odprawy na przejściu lub od której przyjmowany jest wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej jest osobą, która

³ Pismo z dnia 22 listopada 2021 r., znak: KMP.071.7.2021, dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sg-konwencja-stambulska-zakaz-zawracania-kobiet-ofiar-przemocy> [dostęp: 14 marca 2025 r.].

⁴ Zob. wyrok TS z dnia 16 stycznia 2024 r. w sprawie C-621/21, Intervyuirasht organ na DAB pri MS (Femmes victimes de violences domestiques), EU:C:2024:47.

⁵ Dz.U. z 2024 r. poz. 1264, ze zm.; dalej: „ustawa o RPO”.

doświadczyła przemocy ze względu na płeć w państwie jej pochodzenia lub w państwie, z którego przybywa.

W przypadku braku przedmiotowych szkoleń lub procedur, działając w trybie art. 16 ust. 1 ustawy o RPO, poddaję pod rozagę Pana Komendanta opracowanie wytycznych dla funkcjonariuszy Straży Granicznej dotyczących rozpoznawania i postępowania z migrant(k)ami – ofiarami przemocy, w szczególności przemocy ze względu na płeć, w tym przemocy seksualnej, a także wdrożenie odpowiedniego programu szkoleń dotyczących tej problematyki.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/